

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 1792

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Fecr

Yayın No | Publication Number: 1063

Kitap Adı : Memlükler Dönemi Hadis Tartışmaları

Book Title : Hadith Debates in the Mamlük Period

ISBN : 978-625-8724-18-9

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258724189

Yazar | Author: Fatih Çimen | orcid.org/0000-0002-6098-3374

Kurum | Institution: Manisa Celâl Bayar Üniversitesi

ROR ID: ror.org/053f2w588

Yayın Türü: Kitap | Publication Type: Book - Monograph

Yayın Dili: Türkçe | Language: Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 325 (xvi + 309)

Yayın Tarihi | Publication Date: Aralık | December 2025

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRAM2 - İslam Hadis Çalışmaları | Islam: Hadith

BISAC: RELO37030 - İslam - Tarih | Religion / Islam / History

THEMA: QRAM2 - İslam Hadis Çalışmaları | Islam: Hadith

LC Classification: BP135 - Hadis Literatürü | Hadith literature

DEWEY: 297.124 - Hadis İlimi | Hadith literature

WoS Category: AHCI - Dini Çalışmalar | Religion

WoS Citation Topics Meso: Din, İnançlar ve Etik | Religion, Beliefs and Ethics

WoS Citation Topics Micro: İslami Araştırmalar | Islamic Studies

Scopus Subject Areas: 1211 - Dini Araştırmalar | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Çimen, Fatih. *Memlükler Dönemi Hadis Tartışmaları*. Ankara:

FCR Yayın Ltd.-Fecr, 2025.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Memlükler Dönemi Hadis Tartışmaları

Fatih ÇİMEN

Ankara 2025

Yazar Hakkında | About the Author

Fatih ÇİMEN

1978 yılında Manisa'nın Gördes ilçesinde doğdu. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "İbn Fûrek ve Müşkilü'l-Hadis ve Beyânuh Adlı Eseri" başlıklı yüksek lisansını 2015 yılında, "Memlükler Dönemi Hadis Tartışmalarında Bedreddin ez-Zerkeşî'nin Yeri" başlıklı doktora-sını 2019 yılında tamamladı. 2022 yılında Doçentliğini alan Çimen, halen Manisa Celâl Bayar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Born in 1978 in Gördes, Manisa, the author graduated from the Faculty of Theology at Sakarya University in 2011. He completed his Master's degree in 2015 at the Institute of Social Sciences at Yalova University, with a thesis titled "İbn Fûrak and His Work Mushkil al-Ĥadith wa Bayānuh." Subsequently, he earned his Ph.D. in 2019 from the same institution, defending his dissertation titled "The Place of Badr al-Din al-Zarkashî in Ĥadith Debates During the Mamlûk Period." Having attained the title of Associate Professor (Doçent) in 2022, Dr. Çimen currently serves as a faculty member at the Faculty of Theology, Manisa Celâl Bayar University

Kitap Hakkında

Memlûkler Dönemi Hadis Tartışmaları

İslâmî ilimlerin gelişimi ve tarihî seyri açısından önem arzeden bazı dönemler vardır. Örneğin tedvin ve tasnif dönemi olarak kabul edilen hicrî II. ve III. asırlar, hadis ilmi açısından böyledir. Memlûkler devletinin hüküm sürdüğü VII. asrın ilk yarısından X. asra kadar olan zaman dilimi de İslâmî ilimlerin geneli, özellikle de hadis ilmi açısından oldukça önemli ve araştırılması gereken bir dönemdir. Zira Mizzî (ö. 742/1341), Zehebî (ö. 748/1348) ve İbn Hacer'in (ö. 852/1449) de aralarında bulunduğu hadis tarihinin meşhur isimleri bu dönemde yaşamış, hadis ilminin usûl, şerh ve ricâl alanındaki muteber kaynaklarından birçoğu bu dönemde telif edilmiştir. Memlûkler döneminin hadis ilmi açısından dikkat çeken bir diğer özelliği ise hadis meselelerine dair dönemin ileri gelen muhad-disleri arasında yaşanan tartışmalardır. Daha çok VII. ve VIII. asırlarda yaşanan bu tartışmalar, İbnü's-Salâh'ın (ö. 643/1245) Ulûmü'l-hadîs'i (Mukaddime) üzerine kaleme alınan ihtisar, nüket ve şerh türü eserlerde kendini göstermektedir. Tartışmaların muhteva ve mahiyeti, hadis ilimlerinin tarihî seyrine vakıf olabilmek için önem arz etmektedir. Bu çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte Memlûkler döneminin siyasî, ictimâî, dîni ve ilmî durumuna dair bilgiler verildikten sonra çeşitli yönleri ve hadis ilmine katkıları açısından Bedreddin ez-Zerkeşî (ö. 794/1392) tanıtılmıştır. Memlûk hadis uleması arasında gerçekleşen hadis ıstılahlarına dair tartışmalar birinci bölümde, bazı hadis meselelerine dair tartışmalar ikinci bölümde tetkik edilmiştir. Tartışmalar, İbnü's-Salâh merkezde olmak üzere Zerkeşî öncesi ve sonrası şeklinde kronolojik olarak tahlil edilmiştir. Bununla birlikte, İbnü's-Salâh'ın Ulûmü'l-hadîs'i üzerine yazmış olduğu en-Nüket adlı eseri ile hem usulcü hem de hadîşçi kimliğinin sağladığı ilmî yetkinlikle ortaya koyduğu farklı yaklaşımlar ve çıkarımlarla dikkat çeken Zerkeşî'ye ve onun görüşlerine ayrı bir yer verilmiştir. Tartışmalar incelenirken mezkûr âlimlerin hadis usulüne dair eserleri mukayese edilmiş, Zerkeşî'nin hadis meselelerine dair çıkarım ve yaklaşımlarına ve bunların kendinden sonraki döneme etkilerine ayrıca dikkat çekilmiştir. Böylece hadis meselelerine farklı açılardan yaklaşılmasının önemine işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis; Hadi Usûlü; Memlûkler; Zerkeşî; Tartışma

About the Book

Ḥadīth Debates in the Mamlūk Period

Certain periods hold significant importance for the development and historical trajectory of Islamic sciences. For instance, the second and third centuries of the Hijra, regarded as the era of codification and classification (Tadwīn and Taṣnīf), are fundamental for Ḥadīth studies. The time span stretching from the first half of the seventh century AH to the tenth century AH, concurrent with the reign of the Mamlūk state, is likewise a critically important and research-worthy period for Islamic sciences in general, and Ḥadīth studies in particular. This is because celebrated figures in Ḥadīth history, including al-Mizzī (d. 742/1341), al-Dhahabī (d. 748/1348), and Ibn Ḥajar (d. 852/1449), lived during this era, and many authoritative sources in the fields of Ḥadīth methodology (Uṣūl), commentary (Sharḥ), and biographical criticism (Rijāl) were authored. Another distinctive feature of the Mamlūk period in Ḥadīth studies is the debates that took place among the leading muḥaddithūn (Ḥadīth scholars) concerning various Ḥadīth issues. These discussions, predominantly occurring in the seventh and eighth centuries AH, are manifested in works of abridgement (ikhtisār), critical notes (nukat), and commentary (sharḥ) written on Ibn al-Ṣalāḥ's (d. 643/1245) seminal work, *Ulūm al-Ḥadīth* (al-Muqaddimah). The content and nature of these debates are crucial for understanding the historical development of the Ḥadīth sciences.

This study comprises an introduction and two chapters. The introduction provides an overview of the political, social, religious, and scholarly conditions of the Mamlūk era, followed by an introduction to Badr al-Dīn al-Zarkashī (d. 794/1392) in terms of his multifaceted contributions to Ḥadīth science. The first chapter examines the debates among Mamlūk Ḥadīth scholars concerning Ḥadīth terminology, while the second chapter investigates discussions on specific Ḥadīth issues. The debates are chronologically analyzed, focusing on Ibn al-Ṣalāḥ as the central figure, and covering the periods preceding and succeeding al-Zarkashī. Furthermore, special emphasis is placed on al-Zarkashī and his distinct views and conclusions, which stem from the scholarly competence af-

forded by his dual identity as both a legal methodologist (Uṣūli) and a Ḥadīth scholar, particularly as articulated in his work al-Nukat on Ibn al-Ṣalāḥ's Ulūm al-Ḥadīth. In examining the debates, the works on Ḥadīth methodology by the aforementioned scholars are comparatively analyzed, with particular attention paid to al-Zarkashī's conclusions and perspectives on Ḥadīth issues and their subsequent influence. This approach ultimately underscores the importance of addressing Ḥadīth issues from diverse scholarly perspectives.

Keywords: Ḥadīth; Ḥadīth Methodology (Uṣūl al-Ḥadīth); Mamlūks; al-Zarkashī; Debate

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	xi
ÖN SÖZ	xiii

GİRİŞ

MEMLÜKLER DÖNEMİ ve BEDREDDİN EZ-ZERKEŞİ	1
I. Memlükler Dönemi (648-923/1250-1517)	1
A. Siyasî ve İktisadî Durum	6
B. İctimaî ve Dinî Durum	10
C. İlmî Durum	12
D. Memlükler Döneminde Hadis İlminin Genel Durumu	16
E. Değerlendirme	20
II. Bedreddin ez-Zerkeşî	21
A. Hayatı ve İlmî Kişiliği	21
B. İslâmî İlimler ve Zerkeşî	30
C. Zerkeşî'nin Hadis İlmindeki Yeri	39
D. Değerlendirme	51

BİRİNCİ BÖLÜM

HADİS İSTİLAHLARINA DAİR TARTIŞMALAR	53
1. Sahih Hadis	54
2. Hasen Hadis	83
3. Mürsel Hadis	103
4. Mu'dal Hadis	111
5. Tedlîs	113
6. Münker Hadis	132
7. Mevzû Hadis	148

İKİNCİ BÖLÜM

MUHTELİF HADİS USÛLÜ KONULARINA DAİR TARTIŞMALAR	157
1. Geç Dönemlerde Hadislerin Tashihi Mümkün mü?	157
2. Sahih Hadislerin Mertebeleri	173
3. <i>Sahîhayn</i> Hadislerinin Bilgi Değeri	182

4. <i>Sahîhayn</i> 'ın Haricindeki Kaynaklarda Bulunan Sahih Rivayetlerin Bilgi Değeri	195
5. Vasl-İrsâl teâruzu	201
6. Ziyâdetü's-sika	209
7. Cerh ve Ta'dil	223
8. Sahîh-i Buhârî'deki Muallak Hadisler	240
9. Mürsel Hadisin Hücet Değeri	265
SONUÇ	281
KAYNAKÇA	293
DİZİN	307

KISALTMALAR

Bk.	: bakınız
b.	: bin/ibn
bnt.	: bint
çev.	: çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
dn.	: dipnot
EÜSBE	: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
H.z.	: Hazreti
İFAV	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
MİÜK	: Medine İslâm Üniversitesi Kütüphanesi
nşr.	: neşreden
ö.	: ölüm/vefat Tarihi
r.a.	: radiyallahu anh
r.aha.	: radiyallahu anha
RIÜK	: Riyad İslâm Üniversitesi Kütüphanesi
RMSÜK	: Riyad el-Melik Suûd Üniversitesi Kütüphanesi
s.	: sayfa
s.a.v.	: sallallâhu aleyhi ve sellem
ts.	: tarihsiz
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
vd.	: ve devamı
yy.	: yayın bilgisi yok

ÖN SÖZ

Rahmân ve Rahîm olan yüce Allah'ın adıyla

Allah Teâlâ'ya hamd, Rasûl-i Ekrem'e, onun Ehl-i beytine ve ashâbına salât ve selâm olsun.

İslâmî ilimlerin gelişimi ve tarihî seyri açısından önem arzeden bazı dönemler vardır. Örneğin tedvin ve tasnif dönemi olarak kabul edilen hicrî II. ve III. asırlar, hadis ilmi açısından böyledir. Memlûkler devletinin hüküm sürdüğü VII. asrın ilk yarısından X. asra kadar olan zaman dilimi de İslâmî ilimlerin geneli, özellikle de hadis ilmi açısından oldukça önemli ve araştırılması gereken bir dönemdir. Zira Mizzî (ö. 742/1341), Zehebî (ö. 748/1348) ve İbn Hacer'in (ö. 852/1449) de aralarında bulunduğu hadis tarihinin meşhur isimleri bu dönemde yaşamış, hadis ilminin usûl, şerh ve ricâl alanındaki muteber kaynaklarından birçoğu bu dönemde telif edilmiştir. Memlûkler döneminin hadis ilmi açısından dikkat çeken bir diğer özelliği ise hadis meselelerine dair dönemin ileri gelen muhaddisleri arasında yaşanan tartışmalardır.

Daha çok VII. ve VIII. asırlarda yaşanan bu tartışmalar, İbnü's-Salâh'ın (ö. 643/1245) *Ulûmü'l-hadîs*'i (*Mukaddime*) üzerine kaleme alınan ihtisar, nüket ve şerh türü eserlerde kendini göstermektedir. Tartışmaların muhteva ve mahiyeti, hadis ilimlerinin tarihî seyrine vakıf olabilmek için önem arz etmektedir. Zira bu dönemdeki hadis alanındaki gelişmelerden ve tartışmalardan bağımsız, hadis tarihinin seyrini tam olarak anlamak mümkün değildir. Bizim Memlûkler dönemindeki hadis tartışmalarını tetkik etmemizdeki asıl âmillerden biri de budur.

Çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Girişte Memlûkler döneminin siyasî, ictimâî, dîni ve ilmî durumuna dair bilgiler verildikten sonra çeşitli yönleri ve hadis ilmine katkıları açısından Bedreddin ez-Zerkeşî (ö. 794/1392) tanıtılmış-

tır. Memlûk hadis uleması arasında gerçekleşen hadis ıstılahlarına dair tartışmalar birinci bölümde, bazı hadis meselelerine dair tartışmalar ikinci bölümde tetkik edilmiştir. Tartışmalar, İbnü's-Salâh merkezde olmak üzere Zerkeşî öncesi ve sonrası şeklinde kronolojik olarak tahlil edilmiştir. Moğultay b. Kılıç (ö. 762/1361), İbn Kesîr (ö. 774/1373), İbnü'l-Mülakkın (ö. 804/1401) Bulkînî (ö. 805/1403), ve Irâkî (ö. 806/1403) Zerkeşî öncesi, Sehâvî (ö. 902/1497), İbn Hacer (ö. 852/1449) ve Süyûtî (ö. 911/1505) de Zerkeşî sonrası isimler olarak görüşleri aktarılacaktır. Burada İbnü'l-Mülakkın, Bulkînî ve Irâkî'nin vefat tarihleri dikkate alındığında Zerkeşî sonrası isimler olarak ele alınması gerektiği şeklinde bir itiraz ileri sürülebilir. Ancak her üç âlimin de Zerkeşî'den yaklaşık yirmi yıl önce dünyaya gelmiş olmaları bu isimlerin Zerkeşî öncesi dönem olarak değerlendirmelerini zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte, İbnü's-Salâh'ın *Ulûmü'l-hadîs*'i üzerine yazmış olduğu *en-Nüket* adlı eseri ile hem usulcü hem de hadisçi kimliğinin sağladığı ilmî yetkinlikle ortaya koyduğu farklı yaklaşımlar ve çıkarımlarla dikkat çeken Bedreddin ez-Zerkeşî'ye ve onun görüşlerine ayrı bir yer verilmiştir. Tartışmalar incelenirken mezkûr âlimlerin hadis usulüne dair eserleri mukayese edilmiş, Bedreddin ez-Zerkeşî'nin hadis meselelerine dair çıkarım ve yaklaşımlarına ve bunların kendinden sonraki döneme etkilerine ayrıca dikkat çekilmiştir. Böylece hadis meselelerine farklı açılardan yaklaşılmasının önemine işaret edilmiştir.

Elinizdeki çalışmanın aslı, *Memlûkler Dönemi Hadis Tartışmalarında Bedreddin ez-Zerkeşî'nin Yeri* adlı doktora tezimizdir. Bazı değişiklikler yapılarak ehl-i ilmin takdirine arz edilen bu çalışmanın, hadis alanında yapılacak araştırmalara katkıda bulunmasını dilerim. Araştırma konusunun tespitinde ve hazırlanmasında desteklerini esirgemeyen, başta değerli görüşleri ve telkinleriyle ilmî hayatıma önemli katkılar sağlayan danışman hocam Doç. Dr. Muhammet Beyler'e; eserin hazırlanması sürecinde ilmî biri-

kimlerinden istifade ettiğim kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ebûbekir Sifil, Doç. Dr. Fatma Kızıl ve Doç. Dr. İlyas Akyüzoğlu'na; tezin kitaplaşma sürecinde kıymetli vakitlerini ayırıp yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Halit Özkan'a, her dâim maddî ve manevî desteklerini yanımda hissttiğim anneme ve babama şükran ve minnetlerimi sunarım. Özellikle de çalışmanın hazırlanması esnasında gösterdikleri sabır ve fedakârlıktan dolayı kıymetli eşime ve çocuklarıma teşekkürü borç bilirim. Son olarak çalışmaya yönelik yapılacak tenkitlerin tarafımdan memnuniyetle karşılanacağını belirtmek isterim.

Gayret bizden, tevfiğ Allah'tan...

Fatih ÇİMEN
Manisa 2025

